

22 mart. 2025

Biblioteca Județeană: Personalitatea săptămânii, Ion Barbu, între lumea cuvintelor și a formulelor

Ion Barbu a fost un adevărat model al puterii intelectuale și artistice, depășind limitele convenționale și aducând o perspectivă originală atât în știință, cât și în literatură, fiind o sursă de inspirație ce leagă armonios rațiunea de frumusețea expresivă. La 130 de ani de la naștere, figura sa rămâne un simbol al excelenței în două domenii aparent opuse, dar perfect integrate în personalitatea sa complexă: matematica și poezia.

Născut Dan Barbilian, acest om de știință și poet a reușit să îmbine, într-o manieră unică, rigorile matematicii cu sensibilitatea artistică a literaturii, devenind o personalitate de referință în cercurile matematice și literare ale României interbelice. Pseudonimul Ion Barbu, prin care a devenit cunoscut în lumea literară, este o latinizare a numelui său de familie, o alegere semnificativă ce reflectă preocupările sale pentru armonia dintre tradiție și inovație.

Ca matematician, Barbilian a avut un impact esențial asupra dezvoltării acestei științe, contribuind semnificativ în domenii precum geometria diferențială și teoria funcțiilor. Însă activitatea sa poetică nu a fost nicidecum secundară.

Poezia sa se distinge prin profunzimea intelectuală și prin îmbinarea simbolismului cu un modernism radical. Considerate lucrări de mare rafinament, creațiile sale invită cititorul să exploreze sensuri ascunse și structuri complexe, asemănătoare celor întâlnite în matematică. Prin această abordare, Barbu a ridicat poezia română la un nivel artistic înalt, contribuind semnificativ la perioada de înflorire și transformare a literaturii române.

Reîntoarcerea asupra vieții și operei lui ne oferă ocazia de a înțelege complexitatea unui om care a reușit să îmbine știința și arta într-un mod profund și inovator. Realizările sale nu doar că au ajutat România să se afirme pe planul matematicii, ci au consolidat și locul de cinste al țării în istoria literaturii.

Dan Barbilian s-a născut pe 19 martie 1895, în Câmpulung Muscel. Fiind copil unic, a fost crescut la bunici, bucurându-se de multă atenție și afecțiune. În copilărie, avea tendința de a se izola, adâncindu-se tot mai mult în lumea visurilor și a imaginației. A urmat clasele primare în Câmpulung, apoi cursul inferior al liceului la Pitești și Câmpulung, iar cursul superior la Liceul "Gheorghe Lazăr" din București. Discontinuitatea studiilor, desfășurate în mai multe instituții, s-a datorat profesiei de judecător a tatălui său, care presupunea mutări frecvente.

Începând din perioada liceului, a dovedit aptitudini remarcabile în matematică, contribuind cu lucrări valoroase la „Gazeta matematică”, însă și pasiunea pentru poezie a fost mereu prezentă. Între 1914 și 1921, a studiat matematica la Facultatea de Științe din București, dar și-a întrerupt studiile în 1916, fiind mobilizat la Iași și apoi la Școala de Geniu din Huși, unde a încercat să răspundă obligațiilor militare. Disciplina militară, însă, nu făcea parte din înțelegerea sa naturală.

Primele sale versuri cunoscute au fost scrise la Iași și Huși, în 1917. Prima poezie a fost publicată în 1918, iar din anul următor a început să colaboreze cu regularitate la revistele literare.

Debutul artistic al lui Ion Barbu a fost marcat de un pariu cu Tudor Vianu, în timpul liceului, când, într-o excursie la Giurgiu, i-a promis că va scrie un caiet de poezii. Motivul invocat de el a fost că „spiritul artistic se află în fiecare”, iar din acest pariu a descoperit nu doar iubirea pentru poezie, ci și propriul talent în acest domeniu.

De-a lungul vieții, Barbilian a subliniat că pentru el poezia și geometria sunt complementare: acolo unde geometria devine rigidă, poezia îi oferă libertatea de a explora noi orizonturi ale cunoașterii și imaginației.

În 1919, a început să colaboreze la revista literară „Sburătorul”, adoptând, la sugestia lui Eugen Lovinescu, pseudonimul Ion Barbu, inspirat de numele bunicului său. Tot în această perioadă, a legat o prietenie strânsă cu Tudor Vianu, care avea să devină unul dintre cei mai importanți critici literari ai vremii. După terminarea studiilor la București, Barbu a plecat în Germania pentru a se specializa în matematică. A petrecut acolo trei ani, călătorind mult, dar și trăind o perioadă marcată de singurătate și sărăcie, în care încerca să evadeze din frământările interioare.

Revenit în țară în 1924, a început să predea matematică ca profesor suplinitor, mai întâi la Giurgiu, apoi la București. În 1926, a devenit asistent la Facultatea de Științe, la catedra de geometrie analitică a profesorului Gheorghe Țițeica, iar în 1929 a obținut titlul de doctor în matematică. A continuat să desfășoare o activitate științifică intensă, participând la numeroase congrese internaționale.

Opera literară a lui Ion Barbu nu este abundentă, constând într-un număr redus de lucrări: 34 de poezii publicate într-un volum, aproximativ 50 de poezii apărute în reviste și adunate postum, și 53 de compoziții scurte, de circumstanță, destinate prietenilor săi. Opera sa poetică, acceptată de el însuși, se rezumă la un mic volum de poezii intitulat „Joc secund”, apărut de Crăciunul anului 1929.

După 1931, Barbu a abordat beletristica doar ocazional, iar cel mai interesant aspect al activității sale în această perioadă a fost memorialistica, unde discrepanța dintre poet și matematician dispare.

Începând din 1933, s-a dedicat în mod deosebit matematicii, devenind un geometru de renume și reprezentant al programului de la Erlangen al lui Felix Klein. S-a implicat activ în axiomatizarea geometriei algebrice și a mecanicii clasice. A publicat numeroase articole în reviste de specialitate, iar una dintre cele mai importante contribuții ale sale, „spațiile Barbilian”, a fost recunoscută de Leonard M. Blumenthal și a devenit un punct de referință în geometria modernă. De asemenea, a avut un impact semnificativ în domeniul geometriei inelelor prin lucrările sale din 1940 și 1941, publicate în Jber. Deutsch. Math. Verein., care au deschis noi direcții de cercetare. Aceste lucrări, intitulate „Zur Axiomatik der Projectiven ebenen Ringgeometrien”, au devenit fundamentale pentru dezvoltarea acestui domeniu, alături de contribuțiile altor matematicieni, precum Hjelmslev și Klingenberg.

În 1942, Ion Barbu a fost numit profesor titular de algebră la Facultatea de Științe din București, iar cariera sa științifică a cunoscut o dezvoltare semnificativă. În 1943, a publicat o lucrare axiomatică despre mecanica clasică, care, deși a fost mai puțin observată, a adus o contribuție valoroasă. La facultatea de matematici, cunoscut sub numele de Dan Barbilian, era perceput de studenți ca un profesor inaccesibil. Numărul restrâns al celor care frecventau cursurile sale era compus în mare parte din cei care aveau capacitatea de a urmări demonstrațiile sale cu totul originale. La el, aventura raționamentului matematic lua adesea forma inedită a unui act de creație spontană, oferind un spectacol intelectual unic.

Numele lui Ion Barbu este adesea asociat cu o poezie dificilă, plină de mistere, destinată intelectului, fiind considerat un simbol al acestui tip de poezie. Totuși, acest stil nu a fost o invenție exclusivă a sa, ci face parte dintr-o tradiție mai veche. Cu toate acestea, Barbu a adus o contribuție semnificativă în poezia română printr-o inovație remarcabilă: integrarea în lirica sa a unor termeni împrumutați din matematică, domeniu în care s-a remarcat. Acești termeni, încărcăți cu o mare forță lirică, au fost transformați de poet într-un element esențial al poeziei sale, explorând și valorificând potențialul lor expresiv într-un mod unic.

Ion Barbu a reușit să transfere în poezie un anumit spirit al matematicii, marcat de tendința spre lapidaritate și precizie. Poezia sa devine astfel o artă a concentrării și esențializării, în care fiecare cuvânt se transformă într-un simbol încărcat de mister, mult mai profund decât în poeziile tradiționale. Prin această abordare a reușit să adâncească înțelesurile cuvintelor, investindu-le cu sensuri ce transcend limitele obișnuite ale limbajului poetic.

Barbu a aplicat logica în matematică, matematica în poezie și poezia în viață, toate urmărind același scop: reprezentarea unui univers abstract și folosirea unui cod simbolic comun. De-a lungul vieții, aceste două vocații au fost adesea în conflict, cu frecvente suspensii și sabotaje reciproce. Până la maturitate, Barbu și Barbilian s-au influențat reciproc, trăind într-o osmoză inevitabilă.

Temperamentul său îl făcea o personalitate contradictorie, marcată de imprevizibil. Jignit sau triumfător, mândru sau exaltat, aproape că nu cunoștea stările intermediare. Vehement în iubire sau antipatie, adesea refuzând argumentele, nega prin vitalitatea sa frenetică orice idee de serenitate. Perfecta sa libertate, vizibilă și în atitudinile sale discriminatorii față de marii poeți ai trecutului, explică dialectica prieteniiilor sale literare agitate.

Autorul „Jocului secund” se considera adesea un poet neînțeles de contemporani. Extrem de sensibil, se enerva imediat, în ultimii cincisprezece ani ai vieții sale, dacă cineva făcea vreo aluzie la activitatea sa literară în cadrul facultății, având senzația că astfel i se diminuau meritele ca matematician.

În rutina sa zilnică, Ion Barbu își aloca un număr de ore la cafeneaua „Capșa”, care devenise un adevărat cabinet de lucru. Aici, nu doar că scria poezii, dar își dedica timpul pentru a lucra la rezolvarea problemelor matematice care îi frământau mintea. Pentru a-și destinde spiritul, se răsfoia cu lecturi din literatura detectivă, având o predilecție pentru autori precum Agatha Christie, Vincent Fuller, Valentin Williams și Dorothy Sayers.

Din cauza unei ciroze care îi afectase sănătatea, Ion Barbu a fost internat în spital de mai multe ori începând din februarie 1960, în urma diagnosticului stabilit. Deși starea sa de sănătate se înrăutățea, nu a fost niciodată pe deplin conștient de gravitatea bolii sale. A încetat din viață în seara zilei de 11 august 1961.

Ion Barbu a demonstrat, prin întreaga sa viață, că granițele dintre domenii nu sunt rigide și că pasiunile pot fi complementare. Indiferent dacă vorbim despre matematica exactă sau despre poezie, el a arătat că ființa umană are capacitatea de a îmbina rațiunea cu sentimentul, iar aceste două laturi nu se exclud, ci se sprijină reciproc. A reușit să îmbogățească cu succes atât știința, cât și literatura, lăsând o amprentă adâncă în cultura română, prin contribuțiile sale științifice și prin opera sa literară.

Bibliotecar, Luciana Macovei

Biblioteca Județeană „Nicolae Milescu Spătarul” Vaslui

Bibliografie: Ion Barbu. Dinu Pillat. București: Editura Tineretului, 1969. Ion Barbu: Monografie. Alexandru Ciorănescu. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996. Ion Barbu: Amintiri. Gerda Barbilian. București: Cartea Românească, 1979. Ion Barbu: Poezie și deziderat. Mircea Scarlat. București: Albatros, 1981.